

Pikavippimarkkinoiden kehitys ja sääntely Suomessa

Anu Raijas

Pikavipit tulivat Suomen markkinoille vuonna 2005. Ne yleistyivät hyvin nopeasti. Artikkelissa esitellään pikavippimarkkinan kehittymistä, pikavippien käyttöä ja pikavippejä koskevia sääntelymuutoksia. Näistä merkittävin on kesäkuussa 2013 voimaan tullut korkokattosääntely. Syyskuussa 2019 pikavipeille kohdennettiin uutta sääntelyä. Sen vaikutuksia pikavippimarkkinoihin ja kotitalouksien velkaantumiseen on tarpeen seurata. Uusi sääntely todennäköisesti karsii toimijoita markkinoilta, kuten tapahtui vuonna 2013. Pikavippiyritykset saattavat myös tiukentaa luoton myöntämistä kotitalouksille. Jos luotonsaannin tyrehtyminen johtaa vanhojen lainojen takaisinmaksuongelmiin, seurauksena voi olla maksuhäiriöiden lisääntyminen. Sääntelyn vaikutusarviointiin tarvitaan tarkkaa tietoa pikavippitoiminnan toiminnan volyyymista.

Euromääriltään pienten ja vakuudettomien kulutusluottojen markkinoille tuli Suomessa 2000-luvun alkuvuosina uusia toimijoita perinteisen finanssimarkkinan ulkopuolelta. Tuolloin pankit kiristivät antolainausehtoja. Digitaalisatio ja sen mahdollistamat liiketoimintamallit toivat uusia toimijoita rahoitusmarkkinoille ja aiempaa helpommin saavutettavan palvelutarjonnan. Perinteisten luottolaitosten ulkopuoliset yritykset olivat keskittyneet myöntämään vakuudettomia kulutusluottoja useimmiten verkossa ilman fyysistä asiakaspalvelupis-

tettä. Ne pystyivät joustavalla, vaivattomalla ja nopealla luotonmyöntöprosessillaan vastaamaan tiettyyn markkinoilla olevaan tarpeeseen. Alalle tuli toiminnan alkamisen jälkeen paljon uusia yrityksiä, ja näillä markkinoilla niin tarjonta kuin kysyntä kasvoivat hyvin nopeasti.

Julkinen keskustelu pikavipeistä on ollut pääsääntöisesti kielteistä. Pikavippiyritysten markkinointia on pidetty aggressiivisena. Markkinoinnissa on korostettu luoton saannin helppoutta ja nopeutta sekä kulutusmahdollisuuksien lisääntymistä. Lisäksi luottoja on tar-

MMT, dosentti Anu Raijas (anu.raijas@kkv.fi) on tutkimuspäällikkö Kilpailu- ja kuluttajavirastossa. Kiitän Tuulia Hakola-Uusitaloa, Paula Hannulaa ja Katja Järvelää Kilpailu- ja kuluttajavirastosta sekä aikakauskirjan toimitusta hyödyllisistä kommentista.

jottu henkilöille, joiden luoton takaisinmaksukelpoisuutta ei ole varmistettu ja joiden luoton takaisinmaksussa on voinut esiintyä ongelmia (Järvelä ym. 2019). Kilpailun kiristymisen luottomarkkinoilla on esitetty heikentävän luotonantajien kannustimia tehdä luottokelpoisuusarviointeja (Takalo 2017).

Pikavippiongelmat yhdistetään usein maksuhäiriömerkintöjen yleistymiseen. Tässä yhteydessä on saatettu luoda kuva pikavippiongelmiin ja maksuhäiriömerkintöjen vahvasta korrelaatiosta. Tosiasiassa pikavipit tulevat näkyville maksuhäiriörekisterissä aikaisintaan vasta sitten, kun niiden takaisinmaksuviivästyksistä on jo muistutettu. Maksuhäiriömerkintöjen määrä ei anna todellista kuvaa pikavippiongelmosta, sillä pikavippejä voidaan ottaa useita tavoitteena välttää maksuhäiriömerkinnän syntyminen tai velkojen joutuminen oikeudelliseen perintään.

Joillekin kuluttajille pikavipit voivat olla ainoa mahdollisuus saada nopeasti rahoitusta yllättäviin menoihin. Pikavipit ovat pystyneet vastaamaan kysyntään, johon perinteisen pankkisektorin ulkopuolella toimivat yritykset ovat osanneet vastata.

Pikavippimarkkinan volyyymista voidaan tänä päivänä esittää vain arvioita (Aaltonen ja Koskinen 2019). Tietoa ei ole olemassa myöskään siitä, mikä osuus pikavippiyritysten asiakkaita ajautuu ongelmiin.

Tässä artikkelissa kuvataan pikavippimarkkinan kehitystä ja siihen kohdistunutta sääntelyä 2000-luvun Suomessa. Fokuksena on vuoden 2013 sääntelymuutos ja sen jälkeen tapahtuneet muutokset pikavippimarkkinassa ja kotitalouksien velkaantumisessa. Tämän pohjalta pohditaan huomioon otettavia seikkoja vuoden 2019 syyskuussa voimaan tulleesta sääntelystä.

1. Mitä pikavipit ovat?

Pikavippi-termiä alettiin käyttää vuonna 2005 luottomarkkinoille tulleista vakuudettomista kulutusluotoista, jotka olivat velkasummaltaan pieniä (20–300 euroa) ja takaisinmaksuajaltaan lyhyitä (7–90 vuorokautta). Luoton hinta ilmoitettiin usein koron sijasta käsittely- ja toimituskuluina. Pikavipin lisäksi puhuttiin pikalainoista, pikaluotoista tai pienlainoista. Luottoja voitiin hakea tekstiviesteillä tai nettilomakkeilla, mikä oli uutta luottomarkkinoilla. Lainapäätöksen sai nopeasti ja lainasumma tuli luotonhakijan tilille nopeasti.

Pikalainoille tyypillistä on perinteisten luottolaitosten tarjoamia kulutusluottoja korkeammat todelliset vuosikorot. Vuonna 2011 pikaluottoihin kohdistuvat kulut olivat keskimäärin 25 prosenttia myönnetystä lainapäätösmäärästä (HE 78/2012 vp). Pikaluottojen ehdoton etu oli nopea tilapäisen jouston ja helptuksen tuominen talouteen (Valkama ja Muttilainen 2008). Tämän kaltaiset tuotteet hävisivät markkinoilta vuoden 2013 korkokatto-sääntelyn seurauksena. Sen mukaan alle 2 000 euron vakuudettomien kuluttajaluottojen todellinen vuosikorko sai olla enintään viitekorko lisättyinä 50 prosenttiyksiköllä.

Korkeakorkoisten luottojen euromäärät ja lainaajat ovat kasvaneet. Suomen markkinoilla ei juurikaan enää ole 2000-luvun alun kaltaisia pikalainatuotteita. Tämän päivän pikavipit ovat erilaisia kustannuksiltaan kalliita kulutusluottoja. Sääntelyn kiristymisen seurauksena markkinoille tuli uudenlaisia luottotuotteita, joita tarjotaan monenlaisilla kauppanimillä. Näitä ovat joustoluotot ja -limiitit, laina- ja luottotilit, limiitit sekä tililuotot. Muita pikavipin kaltaisia luottotuotteita markkinoilla ovat käyttölainat ja käyttöluotot sekä kertalai-

nat ja kertaluotot. Lisäksi kuluttajilla on käytössä perinteisiä luottokortteja sekä kauppojen tarjoamia tililuottoja. Pikavippi-nimeä ei erilaisissa markkinoilla tarjolla olevissa luottotuotteissa tänä päivänä juurikaan näe. Voidaankin kysyä, millaisina luottoina kuluttajat pitävät jousto- ja limiittiluottoja, erilaisia jatkuvia tililuottoja, käyttölainoja ja käyttöluottoja tai kertalainoja.

Tässä artikkelissa termejä pikavippi, pikalaina, pikaluotto tai pienlaina käytetään synonyymeina. Niillä tarkoitetaan *vakuudettomia kulutusluottoja, joita myöntävät perinteisten rahoituslaitosten ulkopuolella toimivat ja vain näiden luottojen tarjoamiseen keskittyneet yritykset* (Järvelä ym. 2019).

2. Mitä tiedämme pikavippimarkkinan koosta?

Pienlainatoiminta alkoi Suomessa vuonna 2005, ja se kasvoi hyvin nopeasti. Luottomarkkinoille tuli uusia, perinteisen finanssimarkkinan ulkopuolisia toimijoita, joilta luottoa sai vaivattomasti ja nopeasti. Uusilla luottotuotteilla oli selvästi olemassa piilevä tarve kotitalouksissa. Vuoden 2013 korkokattosääntelyn seurauksena moni alan yrityksistä lopetti.

Tilastokeskus seurasi luottokantatilastossaan pienlainayrityksiä vuosina 2008–2015, mutta lopetti sitten näiden tietojen keräämisen. Tämän tilaston tietoja esitellään liitetaulukossa 1. Vuoden 2008 alussa markkinoilla oli 40 pienlainoja myöntävää yritystä ja vuoden 2012 lopussa niitä oli jo kaksinkertainen määrä. Sekä pienlainojen euromäärät että lainojen lukumäärät kasvoivat hyvin nopeassa tahdissa aina vuoden 2013 puoliväliin saakka. Luottokanta oli huipussaan vuoden 2013 alussa, jolloin se

oli 142 miljoonaa euroa. Tämän jälkeen se romahti, mutta lähti jälleen kasvuun vuoden 2015 lopulla. (Suomen virallinen tilasto 2015).

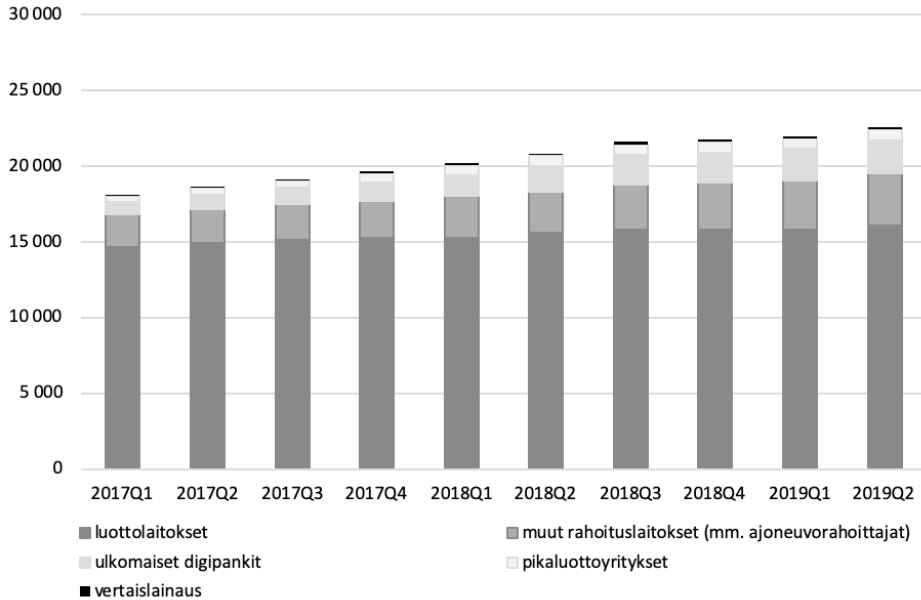
Etelä-Suomen aluehallintoviraston (ESAVI) ylläpitämässä luotonantaja- ja vertaislainanvälittäjärekisterissä oli 1.10.2019 päivitetyn tiedon mukaan yhteensä 63 kuluttajaluotonantajaa, joista suurin osa on pikaluottojen tarjoajia (Etelä-Suomen aluehallintovirasto 2019). Rekisterin pohjalta alan toimijat tiedetään, mutta tarkempaa tietoa niiden toiminnasta ei julkisia tilinpäätöstietoja lukuun ottamatta ole olemassa. Vuoden 2017 lopussa ESAVI:iin rekisteröityjen luotonantajien yhteenlaskettu tase oli yli 4,7 miljardia euroa. Näiden toimijoiden tilikauden tulos oli keskimäärin 2,3 miljoonaa euroa ja liike-tulosprosentti 23. (Saada 2019).

Suomen Pankki on arvioinut kulutusluottojen kehitystä, vaikka kaikista kulutusluotoista ei ole saatavilla tietoa mistään lähteestä. Vuoden 2019 puolivälissä yhteenlasketusta kulutusluottokannasta 29 prosenttia arvioitiin tulevan perinteisen luottolaitossektorin ulkopuolelta. Koska tätä luotonantoa ei tilastoida missään, luvut on arvioitu yhtiöiden julkisesti saatavilla olevista tiedoista ja tilinpäätöksistä (Saada 2019).

Kuvio 1 osoittaa varsinaisten pikaluottoyri-tysten osuuden koko kulutusluottokannasta olevan hyvin pieni. Sen sijaan huomiota kannattaa kiinnittää ulkomaisten, maasta toiseen rajan yli lainaavien luottolaitosten luotonannon nopeaan kasvuun. Niiden luotonanto on kahden viime vuoden aikana yli kolminkertaistunut (Suomen Pankki 2019a). Nämä ulkomaiset toimijat tulevat lähinnä Ruotsista, Norjasta ja Virosta.

Suomen Pankki aloittaa syksyllä 2019 tilastojen keräämisen myös luottolaitosten ulkopuolisen rahoituksen välityksestä. Näin saa-

Kuvio 1. Kulutusluotot luotonantajien mukaan 2017/Q1–2019/Q2, milj. euroa

Lähde: Suomen Pankki, Tilastokeskus, Ruotsin keskuspankki, valtiovarainministeriö, tilinpäätökset ja kuluttajaluottojen myöntäjien julkiset tiedot.

daan nykyistä parempi kuva kotitalouksien velkaantumisesta ja laajempi näkemys luottomarkkinan muutoksista. Tämä tilasto ei tosin tule edelleenkään kattamaan ulkomaisten toimijoiden luotonantoa. (Suomen Pankki 2019b).

Finanssivalvonta havaitsi vuoden 2018 alun teema-arviossaan luottolaitosten osallistuneen kulutusluottokannan kasvattamiseen muun muassa tarjoamalla kuluttajille aiempaa enemmän luottovaihtoehtoja eri kanavissa sekä panostamalla kulutusluottojen markkinointiin (Finanssivalvonta 2018). Finanssivalvonta havaitsi luotonmyöntökriteerien höllentämistä, luottosummien kasvattamista ja laina-aikojen

pidentämistä. Monet luottolaitokset ottivat kulutusluotoissa aiempaa enemmän luottoriskiä, eivätkä kaikilta osin noudattaneet sääntelyä.

3. Mitä tiedämme pikavippien ottajista?

Edellä tuotiin esiin pikavippiyritysten pieni osuus koko kulutusluottomarkkinasta. Myös kuluttajille kohdenetut kyselytutkimukset vahvistavat tämän. Finanssialan (2019) teettämän kyselyn (N=2 500) mukaan kuluttajat ottavat valtaosan kulutusluotoista perinteisistä

pankeista. Lisäksi pikavippien ottaminen olisi viime vuosina jopa vähentynyt. Keväällä 2013 pikaluottoa¹ ilmoitti ottaneensa 2,4 prosenttia ja vuodenvaihteessa 2018–2019 edellisen 12 kuukauden aikana 1,5 prosenttia kyselyyn vastanneista.

Pikaluoton ottajia löytyy eri-ikäisten joukosta. Suhteellisesti eniten pikalainoja oli 45–54-vuotiailla, joista 2,8 prosenttia oli vuodenvaihteessa 2018–2019 ottanut pikaluottoa. Myös 18–24-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden osuudet pikaluottoa ottaneissa ovat hieman keskimääräistä suurempia. Tosin näihin lukuihin tulee suhtautua varauksella, koska pikavippiä ottaneiden osuus aineistossa on hyvin pieni (Finanssiala 2019).

OP Ryhmän, Marttaliiton ja Takuusäätiön teettämässä kyselyssä (N=2008) keväällä 2019 kysyttiin alle 1000 euron pikalainan ottamisesta viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana (OP 2019). Tätä luottomuotoa ilmoitti käyttäneensä viisi prosenttia vastaajista. Osuus on pieni, mutta suurempi kuin Finanssialan kyselyssä. Asenne pikalainoihin oli hyvin kielteinen. Vastaajista 82 prosenttia suhtautui niihin melko tai erittäin kielteisesti. Kaikkein kielteisimmin pikalainoihin suhtautuivat vanhimmat vastaajat, vähiten kielteisesti nuorimmat. Suhtautuminen osamaksuun ja vakuudettomaan kulutusluottoon oli selvästi vähemmän kielteistä kuin pikalainoihin. Reilu kolmasosa suhtautui osamaksuun melko tai erittäin kielteisesti ja vakuudettomaan kulutusluottoon vastaavasti suhtautuvia oli vajaa puolet. Usein käytännössä näiden luottotuotteiden välinen ero to-

dellisuudessa on pieni. Vastauksista voi päätellä pikalaina-käsitteen kielteisen maineen (Raijas 2019).

Edellä mainitussa kyselyssä pikavippejä ilmoitettiin käytetyn eniten ensinnäkin ruoka- ja päivittäisostoksiin, miehet vielä naisia enemmän (OP 2019). Tulos saattaa kertoa tulojen riittämättömyydestä välttämättömiin menoihin. Aiemmissa tutkimuksissa pikavippien ottamisen on todettu yhdistyvän pieniin tai epä-säännöllisiin tuloihin (Autio ym. 2009). Tosin on myös mahdollista, että käytettävissä olevia tuloja on käytetty muuhun kulutukseen, jolloin rahaa ei ole jäänyt välttämättömiin menoihin.

Toinen yleinen syy ottaa pikavippejä oli vanhojen velkojen maksaminen niillä, mitä puolestaan naiset tekivät miehiä enemmän. Tämä liittyy pyrkimykseen välttää maksuhäiriömerkintä ja velkojen siirtyminen ulosottoon. Myös vakuudetonta kulutusluottoa ilmoitettiin käytetyn velkojen maksamiseen. Tänä päivänä finanssisektorin ulkopuoliset toimijat markkinoilla markkinoivat runsaasti erilaisia järjestelylaineja useiden vanhojen luottojen poistamiseen (Raijas 2019).

OP Ryhmän, Marttaliiton ja Takuusäätiön kyselyssä selvitettiin pikavippien yleisyyttä myös toisella kysymyksellä tiedustelemalla vastaajilta, ovatko he jonkun pikalainoja myöntävän rahoitusyhtiön asiakkaita (OP 2019). Kysymyksessä mainittiin nimeltä muutamia markkinoiden yleisimpiä yrityksiä, jotka markkinointinsa kautta ovat myös paljon esillä julkisuudessa. Noin viidesosa vastaajista ilmoitti tutkimusajankohtana olevansa tällaisen yrityksen asiakkaana. Tämä osuus on selvästi suurempi kuin toisessa kysymyksessä pikavippiä käyttäneiden osuus. Ihmiset todennäköisesti todellisuudessa ottavat pikavippejä, mutta eivät itse ymmärrä tehneensä näin, koska luottotuo-

¹ Kyselyssä kysymys pikavipistä oli esitetty seuraavassa muodossa: Oletteko viimeisen 12 kuukauden aikana ottanut pikaluottoa eli pikavippiä, siis lyhytaikaista esim. tekstiviestillä otettua luottoa?

te on kaupattu heille jollain muulla tuotemallilla, kuten esimerkiksi joustoluotolla (Raijas 2019). Rahoitusyhtiön asiakkaina oleminen vaihteli iän mukaan. Eniten asiakkaina ilmoittivat olleensa 25–44-vuotiaat (noin joka neljäs asiakas), vähiten 65–74-vuotiaat (joka kymmenes).

Pikavipeistä aiheutuvia ongelmia voidaan tarkastella velkomustuomioiden kehityksellä. Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin mukaan yksityishenkilöiden velkomustuomiot tili- ja kertaluotoista sekä rahoitusyhtiösaatavista lisääntyivät vuosina 2005–2008, vaikka samaan aikaan kaikkien muiden velkomustuomioiden yhteenlaskettu osuus hieman laski. Vuonna 2010 tili- ja kertaluottoja sekä rahoitusyhtiösaatavia koskevia velkomustuomioita annettiin 50 000 kappaletta, vuonna 2011 lähes 82 000. Suomen Asiakastieto Oy:n arvion mukaan tällaiset pienet alle 300 euron saatavia koskevat tuomiot johtuivat pääasiassa maksamattomista pikaluotoista (HE 78/2012).

Pikavippeihin keskittyneitä tutkimuksia ei ole Suomessa juurikaan tehty. Tehdyt tutkimukset (Autio ym. 2009; Kaartinen ym. 2009) käsittelevät kymmenen vuoden takaista pikavippimarkkinaa, joka oli hyvin toisenlainen kuin mitä markkina on tänään. Pikavippejä on sivuttu joissakin ongelmavelkaantumiseen pu-reutuvissa tutkimuksissa (Rantala ja Tarkkala 2010; Rantala 2012; Majamaa ja Rantala 2016; Majamaa ym. 2017). Kotitalouksien velkaantumista on tutkittu ongelmalähtöisesti ja myös pikavipit on nähty korkeariskisinä luottotuotteina. Vuoden 2013 korkokattosääntelyn vaikutuksia pikavippeihin perustuvissa velkomustuomioissa on tutkittu Majamaan ym. (2016) tutkimuksessa.

Velkaantumistutkimuksissa on todettu, että korkeakorkoisia ja kustannuksiltaan suuria

luottoja, jollaisia pikavipit ovat, ottavat usein ne, joilla luoton takaisinmaksukyky on heikko ja jotka eivät välttämättä ymmärrä luotosta aiheutuvia todellisia kokonaiskustannuksia (Rantala ja Tarkkala 2010). Kansainvälisissä tutkimuksissa tämän kaltaisen luotonoton on katsottu yhdistyvän heikkoon talouslukutaitoon. Esimerkiksi Lusardi ja Tufano (2015) havaitsivat henkilöiden, jotka ymmärsivät heikosti lainasopimuksia tai koron määrääytymistä, ottavan korkeakorkoisia luottoja ja sitä kautta ylivelkaantuvan. Luoton saannin helppous voi johtaa hätäiseen ja harkitsemattomaan luotonottoon (Jakobsson 2011). Pikavippien ottaminen on tehdyissä tutkimuksissa liitetty nuoriin henkilöihin (Rantala 2012). Kaartisen ja Lähteenmaan (2006) mukaan pikavippejä ottivat pikavippitarjonnan alkuaikoina erityisesti työttömät, yksinhuoltajat ja pienituloiset. Amerikkalaisissa tutkimuksissa pikavippien (*pay-day loan*) asiakaskunta oli hyvin samankaltaista. Pikavippejä ottivat yleisimmin alle 45-vuotiaat, keskitason koulutuksen omaavat, pieni- ja keskituloiset kotitaloudet ja lapsiperheelliset (Lawrence ja Elliehausen 2008). Heillä taloudellinen liikkumavara oli pieni ja varallisuus vähäistä sekä luotonsaanti usein vaikeaa. He käyttivät todennäköisemmin pikavippien ohella myös muita korkeakorkoisia luottoja (Lusardi ja Tufano 2009).

Myös havaittujen taloudenhallinnan ongelmien ja laskujen maksuun liittyvien ongelmien todettiin johtavan pikavippien ottamiseen. Majamaan ja Rantalan (2016) mukaan nuoret aikuiset ottivat kaikkia kulutusluottoja, jotka siis sisältävät myös pikavippejä, usein aikaisempien lainojen maksuun, elämisen peruskuluihin (asuminen, ruoka ja muut elämisen välttämättömät kulut) sekä vapaa-ajan viettoon (ravintolassa käynti tai lomamatka). Pikavippejä on

todettu mainostettavan luoton tarjoamilla kulutusmahdollisuuksilla, mikä voi olla etenkin kokemattomalle henkilölle todella houkuttelevaa. (Kaartinen ja Lähteenmaa 2006; Rantala ja Tarkkala 2010; Rantala 2012).

Rahapeliongelmiin erikoistuneella Peliklinikalla² on havaittu viime vuosina pikavippien lisääntynyt käyttö rahapelaamisen rahoittamisessa. Tämä on johtanut peliongelmaisia auttavien mukaan niin peliongelman kuin taloudellisten ongelmien syvenemiseen. Velkaantuminen on ollut mahdollista, koska pikavippejä on helposti saatavilla ja pikavippiyitykset markkinoivat tuotteitaan hyvin aggressiivisesti. Peliklinikalla rahapelaamiseen liittyvän velkaantumisen kasvun pysäyttämiseksi toivotaan tiukennuksia pikavippien sääntelyyn. Rahapeliongelmien syvenemisen estämiseksi olisi heidän mielestään tarpeen rajoittaa pikalainojen saatavuutta ja mainostamista, käyttöönottaa lainoille korkokatto ja positiivinen luottotietorekisteri sekä lisätä velkaongelmaisia auttavia palveluita (Björkenheim 2019).

Järvelä ym. (2019) analysoivat Peliklinikan avohoidon asiakasaineistoja vuosilta 2011–2018. Aineistoon sisältyi myös tieto siitä, oliko asiakas ottanut pikavippiä rahapelaamiseen.

² *Peliklinikka on rahapeliongelmiin erikoistunut palvelukokonaisuus, joka tarjoaa apua myös digipelaamisesta ja netin liikkakäytöstä aiheutuviin haittoihin. Peliklinikan palveluita ovat Peluurin auttava puhelin, Tieto- ja tukipiste Tiltti, avohoito ja Peliklinikan päivystysvastaanotto. Palvelu toteutetaan pääkaupunkiseudun kuntien, järjestöjen ja valtion yhteisbankkeena. Peliklinikka palvelee pelaajia, heidän läheisiään ja heitä työssään kohtaavia ammattilaisia. Peliklinikka on osa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoimaa banketta rahapelaamisesta aiheutuviin haittojen selvittämiseksi sekä ehkäisy- ja hoidon kehittämiseksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnon alalla (Peliklinikka 2019).*

Pikavipit näyttivät olleen avohoidon asiakkaila hyvin yleisiä ja niiden ottaminen on jopa lisääntynyt vuosi vuodelta. Vuonna 2018 jopa 72 prosenttia ongelmapelaamiseen apua hakeneista oli ottanut pikavippejä. Pikavippejä ottaneet olivat ottaneet niitä erittäin usein: 41 prosenttia oli ottanut niitä yli 20 kertaa, joka neljäs 10–20 kertaa ja lähes sama osuus 4–9 kertaa. Pikavipin ottaminen rahapelaamiseen oli yleisintä miehillä ja nuorilla. Pikavippiä olivat keskimääräistä useammin ottaneet myös ansiotyössä käyvät, korkeasti koulutetut sekä palkkatuloilla elävät.

Rajallinen tutkiminen valottaa kuvaa pikavippien ottajista vain osittain. Ilmiön ymmärtämisen kannalta olisi olennaista saada tietoa kaikista pikavippien ottajista, ei vain talousongelmiin apua hakeneista. Keitä nämä henkilöt ovat? Miksi ja missä tilanteissa ja mihin käyttötarkoituksiin he ottavat pikavippejä? Onko pikavippien ottamisessa kyse pysyvistä toimeentulo-ongelmista vai hetkellisestä kassavajeesta?

4. Miten pikavippejä on säännelty?

Pikaluoitoja koskevaa lainsäädäntöä löytyy pääasiassa kuluttajansuojalaista (KSL) ja erityisesti sen kuluttajaluottoja koskevasta 7. luvusta. Tässä luvussa säännellään yleisesti kuluttajaluotoista, muun muassa mainonnassa annettavista tiedoista, hyvästä luotonantotavasta ja korkokatosta. Pikaluotoissa sovelletaan myös kuluttajansuojalain muitakin lukuja, kuten 2. lukua (markkinointi ja menettelyt asiakassuhteissa), 3. lukua (sopimusehtojen sääntely), 4. lukua (sopimuksen sovittelu ja tulkinta) ja 6a. lukua (rahoituspalvelujen ja rahoitusvälineiden etämyynti). Pikaluoitojen perinnässä sovelle-

taan yleislakina lakia saatavien perinnästä (513/1999).

Valvonnasta kuluttajansuojalaissa todetaan, että markkinointia ja menettelyä asiakassuhteessa sekä sopimusehtoja kuluttajansuojan kannalta valvoo kuluttaja-asiamies. Kuluttajaluottoja koskevan 7. luvun noudattamista valvovat kuluttaja-asiamies sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja sen alaisina aluehallintovirastot. Pikaluottotoimiala ei kuulu Finanssivalvonnan valvottaviin, vaikka se valvookin sitä, noudattavako sen valvottavat 7. luvun säännöksiä.

2000-luvun alussa pikavipit olivat uudenlaisia luottotuotteita markkinoilla. Ne olivat perinteiseen pankkisektoriin kohdistetun sääntelyn ja valvonnan ulkopuolella. Jakobsson (2008) totesi pikaluottojen sääntelyn tuolloin olleen vähäistä ja lisäksi hajallaan eri puolilla kuluttajansuojalakia. Tämän Jakobsson katsoi vaikeuttavan luottojen valvontaa ja hallitsemista.

Syyskuussa 2007 oikeusministeriössä tehtiin arviomuistio lainsäädännön uudistamistarpeista pikaluotoista aiheutuvien ongelmien ehkäisemiseksi. Lokakuussa 2007 oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamista. Työryhmän tavoitteena oli pikaluottoja koskevan lainsäädännön uudistaminen niiden tarjonnassa esiintyneiden ongelmien ja epäkohtien poistamiseksi. (Jakobsson 2008). Myös Euroopan unionissa korkeakorkoiset luotot on tunnistettu yhtenä kuluttajille merkittävää haittaa aiheuttavina ongelmallisina finanssituotteina kulutusluottomarkkinoilla (Cherednychenko ja Meinderstma 2018).

Alan toimijoita Suomessa edusti aikanaan Suomen Pienlainayhdistys ry. Pienlainoja myöntävät yritykset aloittivat vuoden 2007 alussa itsesääntelyn. Pienlainayhdistys korosti julkisesti pienlainatoiminnan eettisyyttä ja sitä,

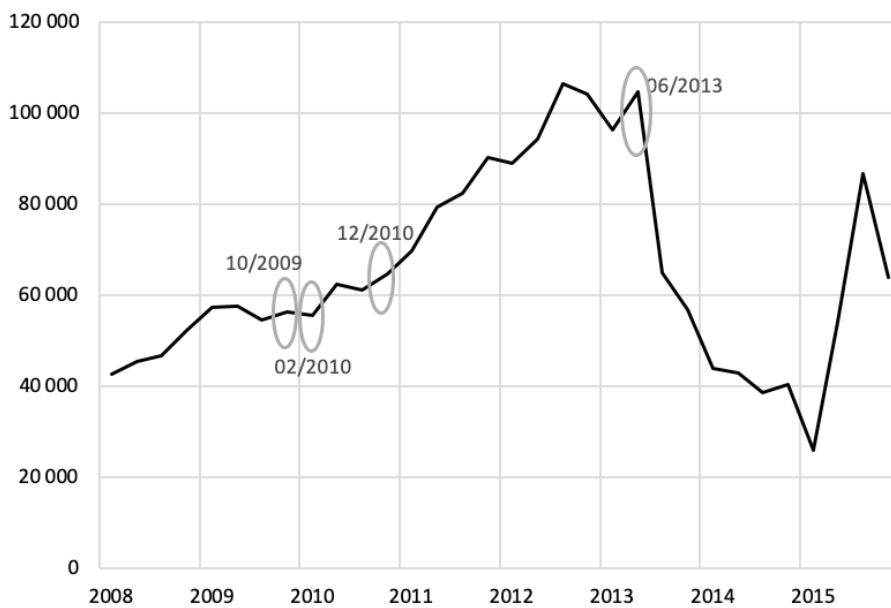
etteivät yhdistyksen jäsenyritykset tavoittele kannattamattomia asiakkaita. Luotonhakijoiden luottokelpoisuus ilmoitettiin tarkistettavan huolella (Rantala 2012). Suurin osa pikaluottoja tarjoavista yrityksistä ei kuitenkaan liittynyt Suomen Pienlainayhdistykseen eikä siksi sitoutunut noudattamaan yhdistyksen eettisiä sääntöjä. Määttä (2010) on todennut, että nämä eettiset säännöt olivat riittämättömät estämään pikavippimarkkinoilla ilmeneviä epäkohtia. Suomen Pienlainayhdistys lopetti toimintansa vuonna 2013.

Valkama ja Muttilainen (2008) tutkivat helmikuussa 2008 internetissä toimivien pikaluottoyritysten (N=48) sopimusehtoja. He totesivat luotonmyöntökriteerien olevan seuraavilla perusteilla tiukkoja: valtaosa yrityksistä myönsi luottoja vain yli 20-vuotiaille, luottoja ei myönnetty maksuhäiriömerkintäisille ja asiakkaan maksukyky varmistettiin. Näistä yrityksistä 15 prosenttia ilmoitti myöntävänsä lainaa ympäri vuorokauden. Luoton todellisen vuosikoron ilmoitti markkinoinnissaan hieman yli puolet. Luoton määrästä ja maksuajasta riippuen luoton todellinen vuosikorko oli 206–1 034 prosenttia, keskimäärin 554 prosenttia.

Pikavippien sääntelyyn puututtiin vaihteittain erillisellä sääntelyllä, koska niiden todettiin aiheuttaneen häiriöitä markkinoilla (Hannula 2013). Kuviossa 2 esitetään pienlainayritysten myöntämät uudet luotot vuodesta 2008 vuoteen 2015. Kuvioon on merkitty ympyrällä lainsäädännön muutosajankohdat. Kunkin sääntelymuutoksen kohdalla tarkastellaan niin markkinoilla kuin kuluttajien pikavippien otamisessa tapahtuneita muutoksia.

Lokakuussa 2009 kiellettiin pikavippien myöntäminen öiseen aikaan. Pikavippiyritykset saivat antaa luottopäätöksiä mihin aikaan vaan, mutta kello 23 jälkeen myönnettyjä pika-

Kuvio 2. Pienlainayritysten uudet myönnetyt luotot, 1 000 euroa, 2008–2015

Lähde: SVT (2015)

vippejä voitiin nostaa vasta aamuseitsemän jälkeen (HE 64/2009 vp). Tällä haluttiin puuttua ensisijaisesti pikavipin ottamiseen päihtyneenä, sillä Kaartisen ja Lähteenmaan (2006) tutkimuksessa kolmasosa 18–29-vuotiaista pikavipin ottaneista ilmoitti olleensa päihtyneenä ainakin joskus lainapäätöksen tehdessään. Vuoden 2010 alussa myönnettyjen luottojen määrä ja luottokanta laskivat hieman.

Toinen pikavippejä koskeva lainsäädäntömuutos tuli varsin pian yöllä annettavien pikavippien kieltämisen jälkeen. Helmikuussa 2010 tiukennettiin tiedonantamista luotonmyönnön yhteydessä (HE 24/2010 vp). Luotonantajan tuli ilmoittaa luotonhakijalle myös lyhytaikaisissa ja pienissä luotoissa luoton todellinen

vuosikorko ja luoton sopimusehdot tuli toimittaa asiakkaalle ennen lainan tilausta. Luotonhakijan henkilöllisyys oli tunnistettava ennen luottosopimuksen tekemistä, mikä käytännössä tapahtui vain ensimmäisellä asiointikerralla verkkopankkitunnusten avulla. Luotonantajayrityksiltä vaadittiin myös toimivaa asiakaspalvelua. Tämän muutoksen jälkeen, vuoden 2010 toisella neljänneksellä, sekä uusien myönnettyjen luottojen määrä että luottokanta lähtivät nousuun.

Vuoden 2010 joulukuussa säädetyin lain mukaan kaikkien pikavippejä tarjoavien uusien yritysten tuli rekisteröityä Etelä-Suomen aluehallintoviraston luotonantajarekisteriin (Hanula 2013). Rekisteröintivelvollisuus asetettiin

luotonantajarekisterilaissa (747/2010) sellaisille kuluttajansuojalain (38/1978) 7. luvun soveltamisalaan kuuluvia kuluttajaluottoja tarjoaville luotonantajille, jotka eivät olleet Finanssivalvonnan valvottavia. Laissa määriteltiin, että luottolaitossektorin ulkopuolinen kuluttajaluottoja tarjoava elinkeinonharjoittaja sai myöntää kuluttajansuojalain soveltamisalaan kuuluvia kuluttajaluottoja tai välittää vertaislainoja vain rekisteröitymällä luotonantajaksi. Rekisteröinnin yhteydessä tarkastettiin yhtiön toiminnan laillisuus, luotettavuus ja ammattitaito. Aiemmin aloittaneille yrityksille annettiin siirtymäaika 31.5.2011 saakka.

Rantala (2012) selvitti pikavipeistä aiheutuvia maksuhäiriöitä vuosina 2009–2011. Vuonna 2009 maksuhäiriöiden prosentuaalinen osuus myönnettyistä pikavipeistä oli 4,9 prosenttia. Vuonna 2010 osuus laski 4,2 prosenttiin, mutta vuonna 2011 osuus nousi 5,8 prosenttiin. Vuoden 2011 alusta lähtien myönnettujen luottojen määrä ja luottokanta lähtivät nopeaan ja yhtäjaksoiseen kasvuun, joka jatkui aina vuoden 2012 loppupuolelle saakka. Vuonna 2011 pikaluottoja tarjoavien yritysten määrä kasvoi, kuten liitteenä olevasta taulukosta nähdään. Tilastokeskuksen Kuluttajabarometrin mukaan kuluttajien näkemykset lainanoton edullisuudesta vaihtelivat vuosina 2011–2012. Asenteet luotonottoa kohtaan romahtivat vuoden 2011 aikana, mutta ne paranivat nopeasti jo seuraavan vuoden alussa (Tilastokeskus 2019).

Ennen vuotta 2013 pikaluottojen sääntelyä kiristettiin varsin varovasti, koska haluttiin olla rajoittamatta elinkeinovapautta kohtuuttomasti (Lämsineva 2010). *Kesäkuussa 2013* pienlainojen sääntelyä kiristettiin sitten merkittävästi. Luotonantajia veloitettiin selvittämään asiakkaiden luottokelpoisuus aiempaa

tarkemmin myös euromäärältään pienissä luotoissa. Alle 2 000 euron vakuudettomille kuluttajaluotoille säädettiin korkokatto, jossa lainan todellinen vuosikorko sai olla enintään korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisätynä 50 prosenttiyksiköllä (Kuluttajansuojalaki 38/1978, 7 luku 17 a §; HE 78/2012 vp). Korkokaton rajaksi asetettiin 2 000 euroa, koska merkittävimmät ongelmat liittyivät juuri määrältään sitä pienempiin kulutusluottoihin. Oletettiin myös, että suuremmissa luotoissa korkotaso jäisi kilpailuilla luottomarkkinoilla huomattavasti korkokattoa alemmaksi myös yli 2 000 euron suuruisissa luotoissa. Koska luotoriski kasvaa luottomäärän suurentuessa, oletettiin, ettei muutos johtaisi luottotarjonnan siirtymiseen korkokattorajaa suurempiin luottoihin (HE 230/2018).

Alle 2 000 euron lainoille säädetty korkokatto tiukensi pienlainojen myöntämistä merkittävästi. Vuotta 2013 voidaankin pitää eräänlaisena murroskohtana pikavippien lyhyessä historiassa. Korkokaton seurauksena pienlainayritysten kannattavuus romahti, koska pienlainojen vuosikorko oli ollut huomattavasti tätä korkeampi. Suuri osa alan yrityksistä lopetti heti lain astuttua voimaan kesäkuussa 2013. Syksyyn 2013 mennessä noin kolmannes alan yrityksistä oli poistunut markkinoilta. Kotitalouksien pikavippien ottaminen romahti hyvin nopeasti todennäköisesti juuri tämän seurauksena. Uudet myönnettyt luotot ja sen mukana luottokanta laskivat hyvin nopeasti (kuvio 2).

Käytännössä pienet pikavipit hävisivät markkinoilta ja niiden tilalle alkoi tulla uudenlaisia lainatuotteita, joissa asiakas saattoi hakea tietyille summalle limiittiä, mutta nostaa luottoa useammassa erässä. Nämä uudet luotot ovat mukana Tilastokeskuksen pienlainayritys-

ten tunnusluvuissa (kuvio 2 ja liitetaulukko). Selkein muutos näkyi uusien luottojen takaisinmaksuajan kasvussa. Luottoja otettiin lukumääräisesti vähemmän. Uusien luottojen määrä ja luottokanta lähtivät nousuun vasta vuonna 2015. Yli 2 000 euron joustoluotot eivät olleet korkosääntelyn piirissä, vaikka tämän luoton ottanut asiakas olisi nostanutkin lainaa vähemmän kuin 2 000 euroa. Näiden luottojen todellinen vuosikorko oli yleisesti yli 100 prosenttia. Osittain tarjontaa siirtyi myös vertaislainamarkkinoille (Oikeusministeriö 2017).

Uusien luottotuotteiden markkinoille tulo piristi pikalainamarkkinaa, mikä näkyi jo vuonna 2014 kotitalouksien velkamäärien kasvuna ja luottojen takaisinmaksuaikojen pitene-
misenä.

Velkaongelmaisten pikavippitilanteen muutosta selvitettiin tutkimuksessa, jossa analysoitiin Takuusäätiön takausta järjestelylaineille hakevia asiakkaita vuosina 2013–2018 (Järvelä ym. 2019).³ Tällä valikoidulla joukolla pikavippien yleistymisessä tapahtui suuri hyp-päys vuonna 2016. Vuonna 2013 takausasiakkaista reilulla puolella oli vähintään yksi pikalaina/limiittiluotto, vuonna 2016 jo kolmella neljästä. Samana ajanjaksona keskimääräinen lainamäärä yli kaksinkertaistui 4 606 eurosta 10 242 euroon. Myös pikavippien osuus Takuusäätiön asiakkaiden kokonaisveloista kasvoi selvästi. Vuonna 2013 pikavipit muodostivat

keskimäärin 18 prosenttia kaikista veloista, vuonna 2016 jo 36 prosenttia.

Pikavippien keskimääräinen lukumäärä henkeä kohti on Takuusäätiön asiakkailla vaihdellut vuosina 2013–2018 kolmesta viiteen, mutta vaihtelu on ollut suurta. Pikavippien maksimimäärät ovat samana ajanjaksona vaihdelleet 38–58 kappaleen välillä. Tämän kaltaiset tilanteet ovat suuri riski, sillä se voi johtaa velkamäärien kasvuun ja syventää taloudellisia vaikeuksia (Campbell ym. 2011). Vuonna 2016 Takuusäätiön takausasiakkaita yleistyi se tilanne, että pikavipit ylittivät vuositulot. Takuusäätiön asiakaskunnassa pikavipit ovat yleisimpiä miehillä ja nuorilla. Velkaantumisen syyn mukaan tarkasteltuna kulutus (kulutuksen kasvu, jokin riippuvuus, välttämättömät menot, talouden hallitsemattomuus) näyttäisi heillä olevan yleisin syy pikavippien ottamiseen. Taustalla useisiin samanaikaisiin luottoihin ja vuositulojen ylittävään luotonottoon voi olla usko tulevaisuuden paremmasta taloudellisesta tilanteesta. Hyytinen ja Putkuri (2018) totesivat tutkimuksessaan kotitalouksien ylivelkaantumisesta Suomessa, että tuloihin nähden liiallinen luotonotto oli yhteydessä optimistisiin ennustevirheisiin. Nämä henkilöt tunnistivat olevansa ylivelkaantuneita ja heidän oli vaikea selviytyä laskuistaan, mutta uskoivat tilanteen olevan tilapäinen.

Majamaa ym. (2016) tutkivat pikavippeihin perustuvien velkomustuomioiden kehitystä vuoden 2013 korkokatosääntelyn jälkeen. Koska luotonantoyrityksiin liittyvien velkasääntävien määrä väheni, myös pikavippeihin perustuvien velkomustuomioiden todettiin vähentyneen. Tutkijat totesivat korkokatosääntelyn vähentäneen ongelmavelkaantuneiden määrää, mutta kasvattaneen velan keskimääräistä kokoa velallista kohden. He esittivät vel-

³ *Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö. Takuusäätiö auttaa kotitalouksia maksuttomasti arjen raha-asioissa neuvomalla, myöntämällä takauksia pankista nostettaviin järjestelylaineihin sekä tarjoamalla pienlainoja, koulutusta raha- ja velka-asioista sekä välineitä raha-asioiden hallintaan. Takuusäätiössä on vuosina 1990–2014 autettu noin 75 000 velkaongelmiin joutunutta ihmistä. Näistä noin 10 000 henkilölle on myönnetty järjestelylaineja yhteensä noin 150 miljoonalla eurolla. (Takuusäätiö 2019).*

kaongelman jossain määrin siirtyneen nuorista vanhempiin ikäryhmiin, sillä yli 55-vuotiailla pikavipeistä johtuvat velkaongelmat näyttivät keväällä 2014 kasvaneen muista luottotyypeistä aiheutuneita ongelmia enemmän. Nuorten kohdalla tapahtuneen myönteisen kehityksen arveltiin johtuvan tiukentuneesta luottokelpoisuuden selvittämisestä, minkä seurauksena joillekin nuorille ei myönnetty pikavippejä.

Vaikka pikaluottoa tarjoavien joukossa on varmasti hyvin sääntelyä noudattavia yrityksiä, on alalla myös toimijoita, jotka kiertävät kuluttajansuojalainsäädännön vaatimuksia. Keinänen ja Vartiainen (2016) ovat esittäneet tämän olevan mahdollista, koska viranomaisten valvontakeinot ovat puutteelliset.

Vuoden 2013 korkokattosääntelyllä ei saatu tehokkaasti vähennettyä kuluttajaluotoista johtuvia velkaongelmia. Siksi syyskuussa 2019 pikavipeille tuli voimaan uutta sääntelyä, joka rajoitti kuluttajaluoton enimmäiskoron 20 prosenttiin (HE 230/2018 vp). Tämän lisäksi rajattiin oikeutta periä kuluttajalta muita luottokustannuksia enintään 150 euroon vuodessa. Hintasääntelyn laajentamisen tavoitteena on kohotuullistaa markkinoilla tarjolla olevien kuluttajaluottojen hinnoittelua ja vähentää kalliiden kuluttajaluottojen aiheuttamia velkaongelmia. Muutoksella pyritään sääntelyn tehostamiseen sekä sen noudattamisen ja valvonnan yksinkertaistamiseen. Jos luotonantaja tai -välittäjä rikoo korko- tai luottokustannuskattoa koskevaa sääntelyä, kuluttajalta ei saa periä korkoa tai muita luottokustannuksia.

Takalo (2017) on tarkastellut aiemman tutkimuksen pohjalta korkokaton kielteisiä vaikutuksia kansantalouteen. Korkokaton on ensinnäkin katsottu aiheuttavan haittaa kuluttajien hyvinvoinnille ja talouden toimeliaisuudelle. Toiseksi korkokaton on todettu alentavan ly-

hytaikaisten kuluttajaluottojen korkotasoa, mikä lisää luottojen kysyntää erityisesti luottokelpoisuudeltaan heikkojen kuluttajien joukossa. Kolmanneksi, korkokatto voi aiheuttaa luottojen ylikysyntää, joka siirtyy sääntelemättömille luottomarkkinoille, jossa luotonantajien toiminta on valvonnan ulkopuolella.

Pikavippitoimintaan liittyviä sääntelyuudistushankkeita on vireillä muitakin. Syksyllä 2018 valmistui selvitys, jossa ehdotettiin positiivisen luottotietorekisterin perustamista. Tällä tarkoitetaan sitä, että luotonantajien edellytetään ilmoittavan kaikki myöntämänsä luotot rekisteriin ja tarkistavan aina luoton myöntämisen yhteydessä luotonhakijan olemassa olevat luotot rekisteristä. Rekisterin tietoja saisi käyttää vain luottokelpoisuuden arviointiin ja erikseen määrittävien viranomaistehtävien hoitamiseen (Kontkanen ja Lång 2018).

Oikeusministeriössä julkaistiin huhtikuussa 2019 arviomuistio kuluttajaluottojen markkinoinnin sääntelyn tiukentamiseksi. Selvityksessä kartoitettiin luottojen markkinointia ja niihin liittyviä ongelmia sekä arvioitiin sääntelyvaihtoehtoja kuluttajaluottojen markkinoinnin asianmukaisuuden turvaamiseksi (Oikeusministeriö 2019).

5. Pikavippien sääntely eräissä muissa maissa

Vaikka pikavippimarkkinat poikkeavat ominaisuuksiltaan eri maissa, niille on yhtäläistä se, että ne ovat aiheuttaneet kuluttajille ongelmia ja sen myötä tuoneet sääntelyn tarvetta. Tanskassa pikavippien ottajien on todettu olevan usein työmarkkinoiden ulkopuolella (Forbruggerådet Tænk 2015). He ovat sairauspäivärahan saajia, eläkeläisiä tai henkilöitä vailla vaki-

tuista tuloa. Työmarkkinoiden ulkopuolisista jopa 11 prosenttia on ottanut pikavippiä, kun taas työssäkävivistä näin on tehnyt vain neljä prosenttia. Pysyvän tulon puute vaikeuttaa lainan takaisinmaksua, mikä on myös riski lainantarjoajalle.

Tanskan kilpailu- ja kuluttajaviranomaisen vuonna 2015 tekemässä tutkimuksessa kävi ilmi, että pikavippiyritysten tuloista 30 prosenttia tuli kuluttajilta, jotka eivät pystyneet maksamaan lainojaan takaisin ajallaan (Konkurrenssi- ja Forbrugestyrelsen 2015). Tanskan lainsäädännössä ei ole asetettu korkokattoa luoton juoksuajalle, eikä myöskään luoton kuluja ole laissa rajoitettu. Toukokuussa 2016 alle kolmen kuukauden pituisille vakuudettomille kuluttajaluotoille säädettiin pakollinen 48 tunnin harkinta-aika. Koska nämä lainat nähtiin tuotteina, joiden ottamisesta päätettiin usein impulsiivisesti, harkinta-ajalla lainanhakija sai aikaa miettiä, haluaako hän todella lainaa (HE 230/2018 vp).

Ruotsissa korkeakuluisille luotoille (*bögekostnadskredit*) on asetettu korkokatto, joka on viitekorko lisättyinä 40 prosenttiyksiköllä. Takaisinmaksuajasta riippumatta korkeakuluisen luoton kustannukset (luottokustannukset, viivästyskorko ja vapaaehtoisen perinnän kulut) eivät saa ylittää luoton määrää. Luotonottajalta saa periä korkojen lisäksi vain sellaisia kuluja, jotka todellisuudessa vastaavat luotonantajalle luotosta aiheutuneita kuluja. Korkeakuluisen luoton juoksuajaa saa maksua vastaan pidentää vain kerran. Tästä voidaan poiketa, jos pidentämisestä ei aiheudu kuluttajalle kustannuksia tai jos kuluttajalle myönnetään kohtuullinen velan takaisinmaksusuunnitelma. Luottojen markkinoinnissa on aina ilmoitettava, että kyseessä on korkeakuluinen luotto sekä kerrottava velanoton riskeistä ja tahoista, joista

velallinen voi saada apua talous- ja velkakysymyksissä. Markkinoinnin on oltava hillittyä eikä se saa houkutella kuluttajia harkitsemattomiin päätöksiin. (HE 230/2018 vp).

Isossa-Britanniassa kuluttajaluottoja säännellään kuluttajaluotto-laissa (*Consumer Credit Act 1974*). Tarkempia määräyksiä kuluttajaluotoista antaa luotonantajia valvova *Financial Conduct Authority* (FCA). FCA:n määräyskoelmassa *Consumer Credit Sourcebook* on useita määräyksiä lyhytaikaisille ja korkean kustannusrakenteen luotoille (*high-cost short-term credits*). Näille luotoille on muun muassa erityissäännöksiä markkinoinnin riskiä koskevista varoituksista sekä kiellosta jatkaa luottoa tai uudelleen rahoittaa sitä useammin kuin kaksi kertaa. Lisäksi näille luotoille on määrätty korko- ja kustannuskatto. Isossa-Britanniassa korkokaton ansiosta lainanoton kustannukset ja viivästyskorot kuluttajilla laskivat, samoin kuin kuluttajien yhteydenotot velkaneuvontaan. Luoton kokonaiskustannukset eivät saa päivää kohden ylittää 0,8 prosenttia luottosummasta. Määräyksiin sisältyy myös absoluuttinen kustannuskatto, jonka mukaan luottokustannukset eivät saa ylittää alkuperäisen luoton määrää. (HE 230/2018 vp; OECD 2019).

OECD on kartoittanut lyhyiden ja korkeakorkoisten luottojen korkokattosäätelyn vaikutuksia (OECD 2019). Järjestön raportissa korostetaan ei-toivottujen seurausten tarkkailamista ja nopeaa puuttumista niihin. Yritykset voivat kehittää ja tarjota uudenlaisia korkeakuluisia luottotuotteita, joita sääntely ei koske. Esimerkiksi Alankomaissa korkokattosäätelyn seurauksena osa pikalainoja tarjoavista yrityksistä muutti liiketoimintansa muihin EU-maihin, jolloin niitä ei enää sitonut Alankomaiden finanssilaki. Raportissa lyhytaikaisten luottojen kustannuskattojen katsottiin olevan

tehokkaita vähentämään kuluttajien luottokustannuksia. Sääntelyä valmisteltaessa tulee tosin seurata, ettei tahattomasti estetä tietyiltä kuluttajaryhmiltä luotonsaantia eikä myöskään estetä uusien toimijoiden markkinoille pääsyä.

6. Lopuksi

Pikavipeistä syntyviin ongelmiin puuttumisen tarve on nostettu näkyvästi esiin myös kevään 2019 hallitusohjelmassa. Siinä esitettiin muun muassa Suomessa käyttöön ottavaksi positiivista luottorekisteriä, josta luotonantaja voisi tarkistaa luotonmyöntötilanteessa henkilön kaikki voimassaolevat luotot. (Valtioneuvosto 2019). Tämä parantaisi tiedonsaantia luotonhakijasta sekä mahdollisuuksia arvioida hänen luottokelpoisuuttaan. Myös Kotitalouksien velkaantumista rajoittavat makrovakauden valvontavälineet -työryhmä teki ehdotuksia luottolaitossektorin ulkopuolelle tarjottavien vakuudettomien kulutusluottojen nykyistä tiukemmasta sääntelystä (Valtiovarainministeriö 2019). Työryhmän mietinnössä ehdotettiin kaikkien kuluttajaluotonantajien valvontaa siirrettäväksi Finanssivalvonnalle. Työryhmä peräänkuulutti myös maksukyvyttömyysriskien hallinnan sääntelyn ja luottokelpoisuusarvioinnin vaatimusten kehittämistä.

Uusimman sääntelyn vaikutuksia pikavippimarkkinaan ja kotitalouksien velkaantumiseen on nyt tarpeen seurata. Tarvittaisiin myös tutkimusta siitä, miten kuluttajat ymmärtävät kulutusluottojen kokonaiskustannuksia luotto päätöksiksi tehdessään (Takalo 2017). Kuluttajaluottojen sääntely todennäköisesti karsii toimi-

joita markkinoilta, kuten tapahtui vuonna 2013. Kuluttajien luotonsaanti voi vaikeutua, mikä voi tuoda ongelmia erityisesti niille, jotka ovat hakeneet uutta luottoa vanhojen lainojensa takaisinmaksuun.

Maksamattomat luotot aiheuttavat maksuhäiriömerkintöjä. Jos velkakierteessä oleva lainanhakija ajautuu maksuhäiriömerkintään, se ei ole välttämättä huono asia, koska maksuhäiriömerkintä katkaisee tehokkaasti uuden velanoton. Koron rajoittaminen voi johtaa siihen, että tarjolle tulee pidempiä laina-aikoja ja suuressa lainasummia.

Maturiteetiltaan pitkäaikaiset luotot tulevat kuluttajalle kalliiksi. Uusi sääntely koskee vain 1.9.2019 jälkeen tehtyjä luottosopimuksia, eikä siis aiemmin otettuja limiitti- tai joustoluottoja, joista voidaan edelleen tehdä nostoja aina luottorajaan saakka. Vaikka uutta sääntelyä pikavipeille kohdennetaan, kotitalouksien velkaongelmia ei todennäköisesti kovin nopealla aikataululla ratkaista.

Tällä hetkellä ei ole saatavilla tarkkaa tietoa pikavippitoiminnan toiminnan volyyymista. Tämän selvittämiseksi tarvittaisiin luottolaitosten tapaan tietoja pikavippiyritysten luotonannosta kotitalouksille. Sitä Suomen Pankki on lähtemässä selvittämään. Myöskään pikavippien ja niitä ottaneiden kotitalouksien määristä ei ole olemassa luotettavia ja väestöä edustavia aineistoja, koska kuluttajat näyttäisivät tehtyjen kyselyjen mukaan olevan epä tietoisia ottamiensa luottojen luonteesta. Pikavippinimeä ei markkinoilla tarjolla olevissa luottotuotteissa enää juurikaan näe, sillä alkuperäiset pikavipit ovat korvaantuneet monenlaisilla ja erinimisillä luottotuotteilla. □

Kirjallisuus

- Aaltonen, M. ja Koskinen, K. (2019), "Uudet keinot tarpeen kulutusluottojen hillitsemiseksi", *Euro ja talous* 2/2019.
- Autio, M., Wilska, T.-A., Kaartinen, R. ja Lähteenmaa, J. (2009), "The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency?", *International Journal of Consumer Studies* 33: 407–415.
- Björkenheim, C., Heiskanen, M., Kämppi J., Ränninranta, R., Saariluoma, O., Typpi, J. ja Silvennoinen, I. (2019), *Toimintakatsaus 2017–2018*, Peliklinikka, <http://peliklinikka.fi/wp-content/uploads/2019/09/Peliklinikka-Toimintakatsaus-2017-2018.pdf> (viitattu 20.9.2019).
- Campbell, J., Jackson, H., Madrian, B., ja Tufano, P. (2011), "Consumer financial protection", *Journal of Economic Perspectives* 25: 91–114.
- Cherednychenko, O. ja Meinderstma, J. (2018), *Mis-selling of Financial Products: Consumer Credit*, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies.
- Etelä-Suomen aluehallintovirasto (2019), *Luotonantaja- ja vertaislainvälittäjärekisteri*, https://www.avi.fi/documents/10191/19290/Luotonantajarekisteri_060313/44cb059e-268a-4aef-a0fc-51fc622c4d4e (viitattu 7.10.2019).
- Finanssiala (2019), *Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat*, Tekstiraportti 2019, 26.4.2019.
- Finanssialan keskusliitto (2015), *Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat*, Tekstiraportti 2015, 9.10.2015.
- Finanssivalvonta (2018), *Selvitys kulutusluotoista – luotonmyöntökriteereitä löysennetty ja luottolaitoksilla puutteita sääntelyn noudattamisessa*, Valvottavatiedote 19.3.2018–18/2018.
- Forbrugerrådet Tænk (2015), *Økonomisk pressede forbrugere lokkes til dyre lån*, <https://taenk.dk/om-os/presserum/oekonomisk-pressede-forbrugere-lokkes-til-dyre-laan> (viitattu 7.9.2019).
- Hannula, P. (2013), *Luottomarkkinat murroksessa*, Takuusäätiö, http://takuu-saatio-fi-bin.directo.fi/@Bin/00468d78af8077cfa9053052837ec08c/1551963251/application/pdf/471094/Hannula_pikavippi_lakimuutokset_netti.pdf (viitattu 7.9.2019).
- HE 64/2009 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090064> (viitattu 6.9.2016).
- HE 78/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, eräiden luotonantajien rekisteröinnistä annetun lain sekä korkolain 2 §:n muuttamisesta, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120078> (viitattu 6.9.2016).
- HE 230/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle kuluttajaluottosopimuksia ja eräitä muita kuluttajasopimuksia koskevien säännösten muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_230+2018.aspx (viitattu 6.9.2016).
- Hyytinen, A. ja Putkuri, H. (2018), "Household optimism and overborrowing", *Journal of Money, Credit and Banking* 50: 55–76, doi:10.1111/jmcb.12453 (viitattu 17.10.2016).
- Jakobsson, N. (2008), *Pikaluotot – Hämmärrä markkinointia, kohtuuttomia sopimusehtoja ja koronkiskontaa?* Edilex 2.12.2008, www.edilex.fi/lakikirjasto/5489 (viitattu 26.9.2016).
- Jakobsson, N. (2011), *Pikaluottojen sääntely*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta; kauppa-oikeus. Edilex 27.12.2011, www.edilex.fi/lakikirjasto/8472 (viitattu 26.9.2016).

- Järvelä, K., Raijas, A. ja Saastamoinen, M. (2019), *Pikavippiongelmien laatu ja laajuus*. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 3/2019.
- Kaartinen, R. ja Lähteenmaa, J. (2006), *Miten ja miten nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja*, KTM rahoitetut tutkimukset 10/2006.
- Kaartinen, R., Autio, M. ja Lähteenmaa, J. (2009), “Pikavipeillä vaikeuksiin: nuorten luotonkäyttäjien pakkotilanteet, vippikierteet ja huono-osaisuus”, teoksessa Keskinen, V., Laine, M., Tuominen, M. ja Hakkarainen, T. (toim.) *Kaupunkiköyhyyden monet kasvot: näkökulmia helsinkiläiseen huono-osaisuuteen*, Helsingin kaupungin tietokeskus: 119–129.
- Keinänen, A. & Vartiainen, N. (2016), *Pikaluottojen valvonta – miten lainsäädännön valvonta toteutuu käytännössä?* Edilex 2016/23, www.edilex.fi/artikkelit/16796 (viitattu 6.9.2016).
- Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen (2015), *Markedet for kviklån*, <https://www.kfst.dk/media/2779/20150701-markedet-for-kviklaan-opdateret-juli-2015.pdf> (viitattu 6.9.2016).
- Kontkanen, E. ja Lång, J. (2018), *Selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä*, Oikeusministeriön julkaisu 26/2018.
- Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38. Finlex, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780038> (viitattu 6.9.2016).
- Lawrence, E.C. ja Elliehausen, G. (2008), “A Comparative Analysis of Payday Loan Customers”, *Contemporary Economic Policy* 26: 299–316.
- Lusardi, A. ja Tufano, P. (2009), *Debt Literacy, Financial Experiences, and Overindebtedness*, NBER Working Paper 14808.
- Lusardi, A. ja Tufano, P. (2015), “Debt Literacy, Financial Experiences, and Overindebtedness”, *Journal of Pension Economics and Finance* 14: 332–368.
- Lämsineva, P. (2010), “Pikaluottojen sääntely ja perusoikeudet”, *Lakimies* 6/2010: 1054–1060.
- Majamaa K. ja Rantala K. (2016), *Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi*, Helsingin yliopisto, valtiotieteellisen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 16/2016.
- Majamaa K., Rantala K. ja Sarasoja, L. (2016), *Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa*, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 9/2016.
- Majamaa, K., Sarasoja, L. ja Rantala, K. (2017), “Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa: Analyysi velkomustuomioista”, *Yhteiskuntapolitiikka* 82: 676–686.
- McHugh, S., Ranyard, R. ja Lewis, A. (2011), “Understanding and Knowledge of Credit Cost and Duration: Effects on Credit Judgements and Decisions”, *Journal of Economic Psychology* 32: 609–620.
- Määttä, K. (2010), “Pikaluottojen sääntely oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta”, *Lakimies* 3/2010: 265–279.
- OECD (2019), *Short-Term Consumer Credit: provision, regulatory coverage and policy responses*, <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Short-term-consumer-credit-report.pdf> (viitattu 16.9.2019).
- Oikeusministeriö (2017), *Arviomuistio pikaluottosääntelyn kehittämisehdotuksista*, Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto (Aspelund, Kummoinen, Leppänen), OM 16/41/2016, Helsinki.
- Oikeusministeriö (2019), *Arviomuistio kuluttajaluottojen markkinoinnista*, Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto, Yksityisoikeuden yksikkö (Sofia Aspelund, Kirsikka Linnanmäki), VN/2281/2019, <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4750802/Arviomuistio+kuluttajaluottojen+markkinoinnista.pdf/89efd34-c5d5-961d-8987-ba9688db71db/Arviomuistio+kuluttajaluottojen+markkinoinnista.pdf> (viitattu 10.9.2019).

- Oksanen, A., Aaltonen, M. ja Rantala, K. (2017), "Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat: rekisteritutkimus ulosotosta ja elämäntilanteista vuosina 2005–2013", teoksessa Niemi, M-L. (toim.) *Nuoret ja velka*. Lapin yliopisto, Rovaniemi: 32–44.
- OP (2019), *Rahapuhetta. Tutkimus suomalaisten subtautumisesta oman talouden hallintaan*, <https://www.op.fi/documents/20556/31515214/Rahapuhetta+-tutkimus/bef9bab2-734c-f1a3-87cf-80224937685d> (viitattu 10.9.2019).
- Peliklinikka (2019), *Yleistä Peliklinikasta*, <http://peliklinikka.fi/yleista-peliklinikasta-2/> (viitattu: 7.9.2019).
- Raijas, A. (2019), "Uutta tietoa pikavipeistä – kysymyksen muotoilulla on väliä", Blogi 28.8.2019, Takuusäätiö.
- Rantala, K. (2012), *Vippikierteen muotokuva*, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsauksia 24/2012.
- Rantala, K. ja Tärkkälä, H. (2010), "Luotosta luotoon. Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkinalogiikan peilinä", *Yhteiskuntapolitiikka* 75(1): 19–33.
- Saada, A. (2019), "Pikaluotottajien saamiset voimakkaassa kasvussa", *Euro & talous*, Blogit 30.1.2019.
- Suomen Pankki (2019a), "Kotitalouslainoja nostettiin vilkkaasti toukokuussa", Tilasto 2.7.2019.
- Suomen Pankki (2019b), "Suomen Pankki laajentaa tiedonkeruutaan – tavoitteena kattavampi kuva velkaantumisen ja rahoituskanavien muutoksista", Tiedote nro 6, 21.3.2019.
- Suomen virallinen tilasto (2015), *Luottokanta [verkköjulkaisu]*, Tilastokeskus, Helsinki, http://www.stat.fi/til/lkan/lkan_2015-12-10_uut_001_fi.html (viitattu 6.9.2016).
- Takalo, T. (2017), "Lyhytaikaisten kuluttajaluottojen sääntely", *Kansantaloustieteellinen aikakauskirja* 113: 382–392.
- Takuusäätiö (2019), *Tietoa meistä*, <https://www.takuusaatio.fi/takuusaatio/tietoa-meista> (viitattu 6.9.2019).
- Tilastokeskus (2019), *Kuluttajabarometrin aikasarjat 1995–2019*, http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin_Passiivi/StatFin_Passiivi__tul_kbar/statfinpas_kbar_pxt_001_201904.px/ (viitattu 17.10.2016).
- Valkama, E. ja Muttilainen, V. (2008), *Maksuvaikeudet pikaluottomarkkinoilla*, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 86, Helsinki.
- Valtioneuvosto (2019), *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*, Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019, Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23.
- Valtiovarainministeriö (2019), *Selvitys keinoista ehkäistä kotitalouksien liiallista velkaantumista*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:56.
- Wonder, N., Wilhelm, W. ja Fewings, D. (2008), "The Financial Rationality of Consumer Loan Choices: Revealed Preferences Concerning Interest Rates, Down Payments, Contract Length, and Rebates", *Journal of Consumer Affairs* 42: 243–270.

Liitetaulukko 1. Pienlainayritysten tunnuslukuja vuosina 2008–2015

	Uudet myönnetty luotot, 1 000 euroa	Uusien luottojen keskimääräinen takaisinmaksuaika, päivää	Luottokanta, 1 000 euroa	Uusien luottojen lukumäärä	Uusien luottojen keskimääräinen lainamäärä, euroa	Tilastoitujen yritysten lukumäärä
Q1/2008	42 746	27	21 003	268 696	159	40
Q2/2008	45 658	28	19 748	263 511	173	42
Q3/2008	4 6897	27	23 749	238 111	197	48
Q4/2008	52 410	28	28 062	257 388	204	50
Q1/2009	57 404	28	37 489	280 131	205	52
Q2/2009	57 774	29	37 891	291 394	198	56
Q3/2009	54 568	28	41 823	276 807	197	56
Q4/2009	56 513	29	45 227	282 451	200	59
Q1/2010	55 597	28	43 449	275 578	202	59
Q2/2010	62 442	29	46 388	310 171	201	65
Q3/2010	61 197	30	50 206	295 135	207	65
Q4/2010	64 815	32	56 167	302 451	214	63
Q1/2011	69 820	34	66 236	321 344	217	71
Q2/2011	79 464	34	69 822	357 003	223	81
Q3/2011	82 541	32	90 121	359 863	229	81
Q4/2011	90 363	33	98 447	372 094	243	80
Q1/2012	89 026	34	109 150	371 471	240	78
Q2/2012	94 487	34	118 097	383 767	246	80
Q3/2012	106 683	37	129 728	385 991	276	80
Q4/2012	104 163	38	134 067	411 357	253	82
Q1/2013	96 327	39	142 097	350 190	275	
Q2/2013	104 713	40	124 064	284 240	368	
Q3/2013	64 998	94	108 847	186 530	348	
Q4/2013	56 874	96	116 065	192 918	295	
Q1/2014	44 088	84	83 540	69 145	638	
Q2/2014	43 109	66	71 114	108 909	396	
Q3/2014	38 665	84	77 982	100 581	384	
Q4/2014	40 533	81	76 111	131 636	308	
Q1/2015	25 978	93	68 968	135 804	191	
Q2/2015	54 256	153	102 786	104 260	520	
Q3/2015	86 698	140	114 815	113 258	765	
Q4/2015	63 899	165	118 878	118 137	541	

Lähde: Suomen virallinen tilasto (2015)